

บทบาทของการสื่อสารในกระบวนการพัฒนา

การนำการสื่อสารมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ เป็นแนวความคิดใหม่ซึ่งเป็นที่ตระหนักในวงการสื่อสารมวลชนเอเชีย เมื่อประมาณสิบกว่าปีมานี้ เป็นความพยายามที่จะนำการสื่อสารมาเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนให้กระบวนการพัฒนาบรรลุเป้าหมายรวดเร็วยิ่งขึ้น

Wilbur Schramm ได้กล่าวถึงบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ซึ่งมีความหมายสอดคล้องกับความคิดของ P.R.R. Sinha สรุปได้ว่า "การสื่อสารมีส่วนอย่างสำคัญยิ่งในการพัฒนา อันหมายถึงกระบวนการของการเคลื่อนไหว (Movement Process) ในการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน จากสภาพที่ไม่น่าพึงพอใจ ไปสู่สภาพที่น่าพอใจ¹ โดยการนำนวัตกรรม (Innovation) เช่นแนวความคิดหรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามามาใช้ในระบบสังคมเพื่อช่วยเหลือรายได้ ตลอดจนยกระดับการครองชีพของประชาชนให้ดีขึ้น ทั้งนี้การสื่อสารจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้นวัตกรรมแพร่หลายไปในระบบสังคมต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง²

จึงอาจกล่าวได้ว่าการสื่อสารและการพัฒนาต่างก็เป็นกระบวนการ (Process) ที่เกิดขึ้นในระบบสังคม เป็นกิจกรรมที่เป็นพลวัต (dynamics) คือมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ทั้งยังไม่มีจุดเริ่มต้นหรือจุดจบที่มองเห็นได้ชัด นอกจากนั้นจุดมุ่งหมายของการพัฒนาและการสื่อสารทางก็คือ "ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในที่สุด"

¹P.R.R. Sinha, Ph.d. "Toward a Definition of Development Communication," Southeast Asian Journal of Social Science. Vol.4

²Everett M. Rogers with F. Floyd Shoemaker, Communication of Innovations, (New York: The Free Press, 1973), pp. 1-10.

ดังนั้นจึงมีนักวิชาการบางท่านได้สรุปว่าการสื่อสารเพื่อการพัฒนา คือ ความพยายามนำเอา
 ปัจจัยทางการสื่อสารทุกด้านมาใช้เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางที่ดีต่อบุคคลและสังคม
 โดยส่วนรวม หรืออีกนัยหนึ่ง เป็นการสื่อสารผ่านสื่อบุคคล และ/หรือ สื่อมวลชนไปถึงผู้รับ
 เพื่อให้ความรู้ (to inform, to educate) และให้ความหมายความเข้าใจ (to
 interpret) เพื่อก่อกำเนิด (to motivate) และโน้มน้าวใจ (to persuade)
 อันมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมยกระดับ (to promote) ให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ
 อยู่ดีกินดีหรือมีชีวิตที่ดีขึ้น (higher quality of life) นั่นคือการขจัดสภาวะความ
 ยากจน (poverty) การว่างงาน (unemployment) และความไม่เสมอภาคใน
 สังคม (inequality) ให้หมดสิ้นไป (คุณภาพประกอบภาคผนวกหน้า 129 003691

การจะนำการสื่อสารมาใช้ในการพัฒนานั้นมีปัญหายุ่งยากที่การวางแผนการใช้การ
 สื่อสารว่าจะใช้อย่างไร จึงจะทำให้เกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมอย่างมากที่สุด ซึ่งอาจ
 สรุปความหมายของการวางแผนการสื่อสาร (Communication Planning) ได้
 ว่าเป็น "กระบวนการจัดสรรทรัพยากรการสื่อสารเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้" คำ
 ว่าทรัพยากรการสื่อสารในที่นี้ มิได้หมายความเฉพาะสื่อมวลชน หรือสื่อบุคคลเท่านั้น หาก
 รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่มุ่งจะเปลี่ยนแปลงระดับความรู้หรือทักษะของบุคคล หรือกลุ่ม
 บุคคลในระบบสังคมที่เกี่ยวข้องด้วย ประเด็นสำคัญที่พึงระลึกอยู่เสมออีกคือการวางแผนการ
 สื่อสารนั้น เป็นกระบวนการและมีทฤษฎี หรือหลักการเฉพาะเป็นกรอบอ้างอิงแน่นอน

¹ พระ จีระโสภณ, "วารสารศาสตร์พัฒนาการ หนังสือในทศวรรษใหม่"
 วารสารนิเทศสาร, 2 (พฤศจิกายน 2521), หน้า 53 - 56.

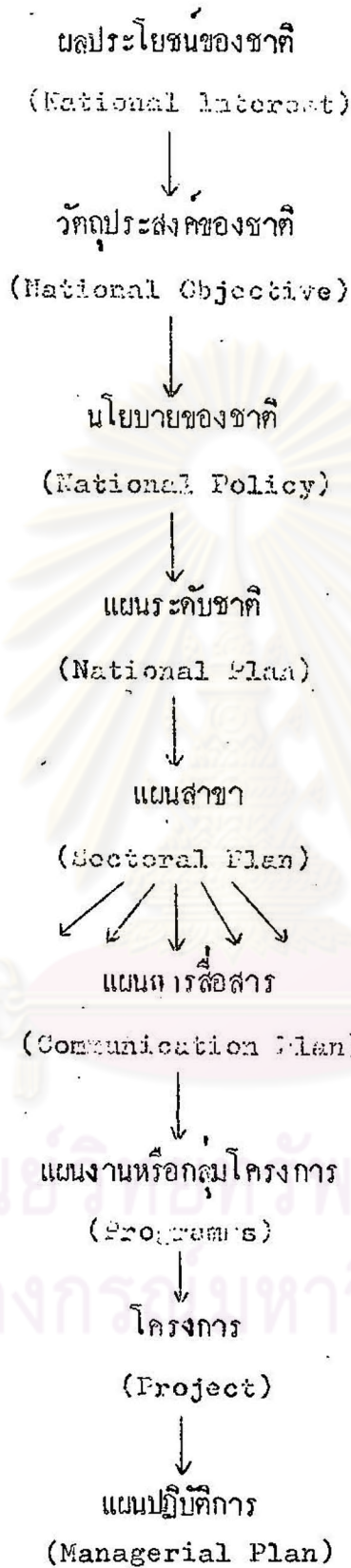
² คูใน John Middleton, Planning Process. A working
 paper prepared for a research group of Communication Policy
 and Planning. Honolulu, March 16, 1978.

มิใช่เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอย การวางแผนจะต้องมีเป้าหมายที่แน่นอน และการจัดสรรทรัพยากรการสื่อสารจะต้องคำนึงถึงเป้าหมายที่วางไว้ เป็นสำคัญซึ่งการวางแผนการสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ ก็ต้องอยู่ในกรอบของนโยบายการสื่อสารต่าง ๆ เท่านั้น นั่นคือจะต้องให้การวางแผนงานด้านการสื่อสารนั้นสอดคล้องกับนโยบายการสื่อสารทั้งนี้ขอบเขตของนโยบายและการวางแผนคือ ผลประโยชน์ของประชาชนในชาติ ซึ่งสามารถแสดงเป็นรูปได้ดังนี้¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ดูใน Ithiel de Sola Pool, "Scarcity Abundance and the Right of Communicate, "in L.S. Harms and Jim Richstach (eds), Evolving Prespectives on the Right to Communicate. (Honolulu, Hawaii: East-West Communication Institute, 1977), pp. 157-174.

ศูนย์วิจัยสหวิทยาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทบาทของสื่อมวลชนในการรณรงค์เพื่อพัฒนาสาธารณสุข

ในการรณรงค์เพื่อพัฒนานั้น สิ่งแรกประชาชนต้องทราบถึงปัญหาหรือเหตุการณ์ จากสื่อที่สามารถแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว ต่อจากนั้นจึงต้องการทราบรายละเอียด ในการปฏิบัติของการแสดงความคิดเห็น และข้อโต้แย้งจากบุคคลต่าง ๆ ของการการจัด ทหาข่าวสารจากช่องทางใด ๆ ที่ให้บริการได้ทันเวลา เพื่อนำความคิดเห็นต่าง ๆ เหล่า นี้มาประสมประสานกันและเกิดเป็นข้อสรุปและการตัดสินใจขึ้นมาได้

การเผยแพร่ข่าวสารในประเทที่พัฒนาแล้วนั้น ในขั้นแรกมักใช้สื่อมวลชน ซึ่ง จัดทหาข่าวสารเกี่ยวกับการปฏิบัติแบบใหม่ ๆ เพื่อเป็นการจูงจนวนให้เกิดบรรยากาศแห่ง การพัฒนาขึ้นก่อน (Awareness) จากนั้นจึงคอยเพิ่มสื่อบุคคลเพื่อช่วยในการให้ รายละเอียดความคิดเห็นสำคัญให้เห็นประโยชน์และนำไปสู่การยอมรับเพื่อนำไปปฏิบัติ ต่อไป (Adoption)

สำหรับการรณรงค์ เพื่อพัฒนาสาธารณสุข ลินวูด ฮอดกอน (Linwood Hodgdon) นักสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา ซึ่งเคยทำงานเกี่ยวกับปัญหาการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมในเอเชียเป็นเวลาหลายปี ได้กล่าวว่า

โครงการศึกษาทางสาธารณสุขยิ่งก้าวหน้ามากขึ้นเท่าใด การศึกษาด้านนี้ จะต้องเกี่ยวข้องกับตัวบุคคล เกี่ยวข้องกับสังคม และจะต้องคำนึงถึงปัจจัยทาง จิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนด้วย ดังนั้น การรณรงค์เพื่อพัฒนา สาธารณสุข ควรเป็นการกระทำเพื่อสร้างรากฐานของการเปลี่ยนแปลงให้เกิด ขึ้นในพฤติกรรมของแต่ละบุคคลจึงต้องให้ความเข้าใจทั้งด้านค่านิยมและทัศนคติ มิใช่เป็นการทำให้แก่ประชาชน หรือเพื่อประชาชนเท่านั้น (doing things to or for people) เพราะการทำเช่นนั้นไม่ใช่สิ่งที่ยาก และการให้ทหา สารการพัฒนาจึงไม่ใช่สิ่งสำคัญ แต่การพัฒนาต่าง ๆ ต้องการให้มีการตัดสินใจและ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในที่สุด ดังนั้นการเสนอข่าวสารที่มีประสิทธิภาพจึงมี ความสำคัญมาก

¹Wilbur Schramm, Mass Media and National Deve-
lopment, (California: Stanford University Press, 1964),
pp. 154 - 157.

ในรายงานของศูนย์การศึกษาสาธารณสุขของอินเดีย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าองค์
การนี้มีการเผยแพร่ข่าวสาร ในการเร่งรัดพัฒนาชุมชนให้มีการปฏิบัติทางด้านสาธารณสุข
อย่างไรบ้าง กล่าวคือในขั้นแรก มีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติงานสาธารณสุขในสนาม ประกอบด้วย
แพทย์และบุคลากรสาธารณสุขออกไปเยี่ยมและจัดให้มีสุขภาพทั่วประเทศทางองค์การได้
ใช้สื่อสารมวลชนทุกชนิดในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข นักการศึกษาสาธารณสุขและ
ประชาชนทั่วไป องค์การจัดให้ห้องสมุดบริการภาพยนตร์ เกี่ยวกับสุขภาพ หลอดฉาย —
ภาพยนตร์ใหม่ ๆ เพื่อจะให้คำแนะนำในการใช้ภาพยนตร์นั้น และช่วยกระทรวงทดลองชาว
ในการผลิตภาพยนตร์เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพพร้อมกันยังจัดบริการพัฒนสตรีได้ตรายการวิทยุ
และพิมพ์วิทยุออกอากาศแล้ว ในวารสารผลิตรายการโทรทัศน์ จัดพิมพ์จุลสารซึ่งได้ทำ
การทดสอบกับกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างดีแล้วมีการแจกขานหนังสือพิมพ์ ผลิตแผ่นป้ายโฆษณา
จัดนิทรรศการ ออกวารสาร เกี่ยวกับสุขภาพที่ไพเราะน่าอ่าน เมืองสำหรับคนที่มีการศึกษาต่ำ

สำหรับบทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาสาธารณสุขในประเทศไทยส่วน
ใหญ่แล้ว เบนที่วิทยุและสิ่งพิมพ์เป็นหลักตาม ขาดสาธารณสุขและบทความหรือวารสารจาก
สถานพยาบาลต่าง ๆ ส่วนการใช้โทรทัศน์มีน้อย ทั้งนี้เนื่องจากงบประมาณไม่เพียงพอ
ในการผลิตและเรื่องของการใช้จ่ายในการจอบเวลาที่ดีเวลานี้ รวมทั้งการเจริญวิทยากรมา
บรรยายดังนั้นจะเห็นได้ว่ารายการโทรทัศน์ประเภทนี้จึงมีอยู่น้อย นอกจากนั้นการทำเป็น
งานด้านสาธารณสุขส่วนใหญ่จะเน้นที่ชนบทมากกว่าในเมืองและเป็นที่การใจสื่อบุคคลมาก
กว่าเช่นการฝึกอบรมผู้สื่อข่าวสาธารณสุขและอาสาสมัครสาธารณสุข เป็นต้น ส่วนในเมือง
นั้นไม่ค่อยได้ให้ความสำคัญเท่าเพราะเห็นว่ามีความจริงใจในบทบาทแต่ทว่าความจริง
แล้วในเมืองโดยเฉพาะในกรุงเทพฯมหานครมีความเจริญแต่ทางวัตถุเท่านั้นทางด้านบุคคล
แล้วอาจกล่าวได้ว่าไม่มีความสมดุลกันเลยจะเห็นได้ว่าคนในกรุงเทพฯที่มีสภาพที่ไม่แข็งแรง
เท่าที่ควรทั้งในกายและจิตใจ ซึ่งปัญหาที่สืบเนื่องมาจากปัญหาคาเฟรมธุรกิจ เป็น
สำคัญ²

¹ Ibid.

² สัมภาษณ์ นายแพทย์ประจวบ สัมพงษ์, ผู้อำนวยการกองสุขศึกษา
กระทรวงสาธารณสุข, 20 กุมภาพันธ์ 2524.

บทบาทของโทรทัศน์ในฐานะสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา

การสื่อสารในปัจจุบันได้รับการปรับปรุงและพัฒนาให้เจริญก้าวหน้ากว่าสมัยก่อน ๆ มากสื่อต่าง ๆ ได้รับการปรับปรุงทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ ทั้งนี้เพราะความเจริญทางด้านวิชาการ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ การสื่อสารนับวันจะเพิ่มความสำคัญให้แก่การพัฒนาอย่างมาก ทั้งนี้เพราะการพัฒนาจะก้าวหน้าไปได้อย่างสะดวกรวดเร็วและทั่วถึงได้โดยอาศัยการสื่อสาร เป็นเครื่องมือสนับสนุนให้การพัฒนานั้น ๆ บรรลุเป้าหมายดังที่ **Wilbur Schramm** ได้กล่าวว่า "ในการบริการของ รัฐ เพื่อพัฒนาประเทศสื่อมวลชนจัดไว้ว่าเป็นตัวแทนที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม" (In the service of national development, the mass media are agents of social change)¹ และในบรรดาสื่อมวลชนทั้งหลายโทรทัศน์จัดไว้ว่าเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดหนึ่ง เพราะเป็นสื่อมวลชนที่รวมเอาคุณสมบัติของ วิทยุ ภาพยนตร์และหนังสือพิมพ์เข้าไว้ด้วยกัน คือผู้ชมสามารถได้ยินทั้งเสียง เช่นเดียวกับการฟังวิทยุ ได้เห็นภาพเคลื่อนไหวติดต่อกันไป เช่นเดียวกับภาพยนตร์และได้เห็นตัวหนังสือ เช่นเดียวกับการอ่านหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์จึงเป็นสื่อมวลชนที่แสดงเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนที่สุด เพราะคนเราสามารถรับรู้จากการได้เห็นถึง 75% จากการได้ยินอีก 13% จากการสัมผัส 6% จากการรส 3% จะเห็นได้ว่าโทรทัศน์ให้ทั้งการได้เห็นและได้ยิน ผสมรวมตัวเลขที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ การรับรู้มีถึง 88%² ดังนั้นโทรทัศน์จึงนับว่าเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพสูงที่สุด

ถ้าจะสรุปคุณค่าของโทรทัศน์ทางการพัฒนาประเทศโดยพิจารณาจากคุณสมบัติพิเศษของโทรทัศน์แล้ว อาจกล่าวได้ดังนี้

¹ Wilbur Schramm, Mass Media and National Development, p.114.

² อรรถพร เขียวถาวร, "บทบาทของโทรทัศน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษา," นิตยสาร 5 (กุมภาพันธ์ 2520), หน้า 117.

1. เป็นสื่อในการนำข่าวสารหรือเรื่องราวไปสู่คนหมู่มากได้โดยง่ายและประหยัดเมื่อพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่ไปถึงคนจำนวนมากได้ในแต่ละครั้ง
2. เป็นเครื่องมือในการปรับปรุงสังคมและวัฒนธรรม
3. เป็นเครื่องมือที่สื่อความรู้ได้รวดเร็วทันที่ทันควัน ช่วยผู้ให้เกิดความรู้ดีกว่าเหตุการณ์เรื่องราวนั้น ๆ อยู่ใกล้ ความรู้สึกเช่นนี้เป็นสิ่งสำคัญมากในการถ่ายทอดความรู้และข่าวสาร

กิจการโทรทัศน์ในประเทศไทย

ในปัจจุบันกิจการโทรทัศน์ของประเทศไทยกล่าวได้ว่าเป็นทรัพยากรสื่อมวลชนที่มีอยู่มากพอสมควร คือมีสถานีโทรทัศน์ในกรุงเทพมหานครถึง 4 สถานี ซึ่งได้แก่สถานีโทรทัศน์สี่ช่อง 3, ของ 5, ของ 7 และของ 9 ซึ่งแต่ละสถานีมีสถานีย่อยตามต่างจังหวัดรับช่วงกระจายกำลังส่งต่อไปยังจังหวัดข้างเคียง นอกจากนี้ยังมีสถานีในส่วนภูมิภาคซึ่งผลิตและดำเนินรายการด้วยตนเอง ได้แก่สถานีโทรทัศน์ของ 5 ขอนแก่น, ของ 8 ลำปาง และ ของ 10 หาดใหญ่ และสำหรับกรณีของสถานีโทรทัศน์สี่ช่อง 7 ได้เพิ่มสถานีเครือข่ายที่จังหวัดอุบลราชธานีเมื่อปี 2523 ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะรับรายการจากสถานีแม่ในกรุงเทพมหานคร แต่ในบางครั้งจะมีการผลิตรายการพิเศษในวันสำคัญต่าง ๆ เช่นวันสงกรานต์ วันลอยกระทง เป็นต้น ซึ่งจะดำเนินการด้วยตนเอง โดยถ่ายทำพิธีสำคัญต่าง ๆ ที่จัดมีที่นั้นภูมิภาคนั้น และกระจายกำลังส่งไปยังจังหวัดต่าง ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน ทำให้โทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวาง ดังจะเห็นได้จากสถิติจำนวนโทรทัศน์ในปี 2522 มีจำนวน 1,365,800 เครื่อง¹

¹ สำนักสถิติแห่งชาติ, "เอกสารการสำรวจสื่อมวลชน 2521 - 2522"

(กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2522), หน้า 2.

ซึ่งเมื่อปี 2518 มีเพียง 761,015 เครื่อง นับได้ว่าในช่วงระยะ 4 ปี มีจำนวน
โทรทัศน์เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 79 และเมื่อเทียบสัดส่วนกับประชาชนทั่วประเทศแล้วโดย
เฉลี่ยประชาชน 34 คน ต่อเครื่องรับโทรทัศน์ 1 เครื่อง ซึ่งแต่เดิมในปี 2518 จะ
เฉลี่ย 60 คน ต่อเครื่อง² แสดงว่าปัจจุบันโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่เป็นที่นิยมอย่างกว้าง
ขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่กรุงเทพมหานครในปี 2522 มีจำนวนเครื่องรับโทรทัศน์ทั้ง
สิ้น 542,200 เครื่อง³ เทียบสัดส่วนกับประชาชนแล้วโดยเฉลี่ย 9 คน ต่อเครื่องรับ
โทรทัศน์ 1 เครื่อง นับได้ว่าโทรทัศน์สามารถเข้าถึงประชาชนในกรุงเทพมหานครได้
อย่างทั่วถึง

การกำหนดงานของสถานีโทรทัศน์ในประเทศไทยเป็นไปใน 3 ลักษณะ คือ

1. ของทางราชการโดยตรง ได้แก่ สถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ของ
กรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นการส่งโทรทัศน์ในส่วนภูมิภาค (ขอนแก่น ลำปาง สงขลา
ภูเก็ต และสุราษฎร์ธานี) และสถานีโทรทัศน์สีกองทัพของ 5 สนามเป้า
2. รัฐวิสาหกิจ สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 ขององค์การสื่อสารมวลชน
แห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.)
3. สถานีซึ่งจัดตั้งและดำเนินการตามสัญญาหรือข้อตกลงกับสถานีโทรทัศน์
ของราชการ ได้แก่ สถานีโทรทัศน์สีกองทัพของ 7 (ตลาดหมอชิต) และสถานีโทรทัศน์
ไทยทีวีสีช่อง 3 ของ อ.ส.ม.ท. (บางแค)⁴

¹ คณะอนุกรรมการ เรื่องการใช้สื่อมวลชนเพื่อการศึกษา, "โทรทัศน์,"
รายงานคณะอนุกรรมการ เรื่องการใช้สื่อมวลชนเพื่อการศึกษา เสนอต่อคณะกรรมการ
ปฏิรูปการศึกษา ตุลาคม 2519 (กรุงเทพมหานคร. สภาการศึกษาแห่งชาติ, 2519),
หน้า 11.

² วิจารณ์ คำพาทย์, "มาดูเขาใช้โทรทัศน์เพื่อการศึกษากันเถอะ," วารสาร
นิเทศสาร 5 (กุมภาพันธ์ 2520), หน้า 84.

³ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, "เอกสารการสำรวจสื่อมวลชน...", หน้า 2.

⁴ คณะอนุกรรมการ เรื่องการใช้สื่อมวลชนเพื่อการศึกษา, "โทรทัศน์," หน้า 11.

การดำเนินงานของสถานีโทรทัศน์ไม่ว่าจะในรูปลักษณะใดก็ตาม จำเป็นต้อง
ดำเนินงานในรูปธุรกิจ โดยอาศัยรายได้จากค่าเช่าเวลาในการจัดรายการและค่าโฆษณา
เกือบทั้งสิ้น ถึงแม้ว่าบางสถานีจะได้อิทธิพลจากรัฐบาลก็เป็นรายได้อีกส่วนน้อย เมื่อ
เทียบกับรายจ่ายในการดำเนินงาน จึงทำให้รายการที่เป็นประโยชน์ในการให้ความรู้แก่
ประชาชนมีไม่เพียงพอ โดยทั่วไปส่วนใหญ่เน้นทางด้านการบันเทิง จะมีรายการเพียง
ส่วนน้อยที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมความรู้เผยแพร่ข่าวสารให้แก่ประชาชน

ปัญหาเกี่ยวกับกิจการโทรทัศน์ในประเทศไทย

นอกจากปัญหาด้านการหารายได้เพื่อยังชีพของสถานีโทรทัศน์ ซึ่งเป็นสาเหตุ
หนึ่งที่ทำให้รายการที่เป็นประโยชน์ในการให้ความรู้แก่ประชาชนมีไม่เพียงพอแล้ว ยังมี
ปัญหาในด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับกิจการโทรทัศน์ ซึ่งคณะกรรมการเรื่องการใช้สื่อมวลชน
เพื่อการศึกษาได้สรุปไว้ดังนี้.-

1. เนื่องจากสถานภาพแต่ละสถานีไม่เหมือนกัน และรัฐไม่มีนโยบายที่แน่นอน
จึงทำให้สถานีแต่ละแห่ง ไม่สามารถทำหน้าที่สื่อมวลชนได้โดยถูกต้องและสมบูรณ์
2. สถานีโทรทัศน์ทั้งในกรุงเทพมหานครและในส่วนภูมิภาคต้องใช้รายการ
รวมแล้วมากกว่า 50 ชั่วโมงต่อหนึ่งวัน จึงทำให้ไม่สามารถผลิตรายการที่มีคุณภาพอย่าง
เพียงพอ
3. สถานีโทรทัศน์ต้องหารายได้เลี้ยงตัวเอง จึงจำเป็นต้องจัดรายการ
โอนอ่อนตามความต้องการของผู้ปลัดมีการรายการ ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งหวังผลทางด้านการค้า
เป็นสำคัญ ทำให้สถานีไม่สามารถจัดรายการที่เป็นประโยชน์เพื่อการศึกษาได้เท่าที่ควร
4. สถานีโทรทัศน์มีรัศมีครอบคลุมค่า ส่วนใหญ่ใช้เครื่องถ่ายเทคนขนาดเล็ก
ซึ่งได้ผลไม่เต็มที่ เป็นเหตุให้ประชากรที่อยู่ในรัศมีของการรับมีจำนวนน้อย หรือรับได้ก็มี
คุณภาพไม่ดีพอ นอกจากนั้นปัญหากระแสไฟฟ้ายังไม่มีทั่วถึง และเครื่องรับโทรทัศน์มีราคา
สูง ทำให้การรับโทรทัศน์ไม่แพร่หลาย
5. การดำเนินงานของสถานีโทรทัศน์แต่ละแห่ง ไม่มีการประสานงานให้สอดคล้องกันที่จะให้รายการเพื่อการศึกษาได้ประโยชน์อย่างเต็มที่แก่ประชาชน

6. รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษายังมีงบประมาณไม่เพียงพอในการดำเนินงาน
7. การผลิตรายการและการเสนอรายการที่จัดทำในประเทศยังขาดเป้าหมายและวิธีการที่ถูกต้อง ส่วนรายการที่ผลิตจากต่างประเทศ ยังขาดแคลนการควบคุมที่เพียงพอ เนื้อหาของรายการจึงไม่ตอบสนองความต้องการของสังคมในการพัฒนาประเทศ
8. รัฐยังไม่มียุทธศาสตร์แนบแน่นในการใช้โทรทัศน์เพื่อการศึกษาและการพัฒนาประเทศ¹

ตัวอย่างรายการโทรทัศน์เพื่อพัฒนาสุขภาพ

สำหรับรายการโทรทัศน์เพื่อพัฒนาสุขภาพนั้น ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 1 ว่ามีอยู่จำนวนมากที่จัดเกี่ยวกับเรื่องของสุขภาพโดยตรง นอกนั้นเป็นผลพลอยได้เพิ่มเติมเล็ก ๆ น้อย ๆ จากรายการประเภทอื่น ในบรรดารางการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสุขภาพโดยตรงนั้น รายการ "ปัญหาชีวิตและสุขภาพ" ซึ่งจัดโดยนายแพทย์สุรพงศ์ อำพันวงษ์ นับได้ว่าเป็นรายการที่เป็นที่นิยมที่สุดและให้เนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ครอบคลุมในหลาย ๆ ด้าน เป็นรายการที่จัดทำติดต่อกันเป็นเวลาเกือบ 6 ปี นับตั้งแต่วันที่ 3 สิงหาคม 2518 และจากการจัดงานแจกรางวัลเมฆาแก่รายการโทรทัศน์ที่ดีเด่นประเภทต่าง ๆ ประจำปี 2523 รายการปัญหาชีวิตและสุขภาพก็ได้รับรางวัลประเภทรายการโทรทัศน์ที่ให้ความรู้ทางด้านสุขภาพดีเด่นที่สุด

ความเป็นมาของรายการ ปัญหาชีวิตและสุขภาพ

ความคิดที่จะจัดรายการทำนองนี้มีมาตั้งแต่ น.พ.สุรพงศ์ กำลังศึกษาอยู่ที่สหรัฐอเมริกา ด้วยรายการของสถานีโทรทัศน์แต่ละแห่งที่นั้นมีรายการประเภท "Talk Show" ให้ความรู้ความบันเทิงแก่ผู้ชมมากมาย เมื่อกลับมาประจำทำงานที่โรงพยาบาล

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11 - 12

สมเด็จพระเจ้าพระยา ก็ใคร่รวมจัดงานเพื่อหาทุนสร้างตึกในงานครบรอบ 84 ปี ของ
โรงพยาบาลและเมื่อได้รับการติดต่อให้มาจัดที่สถานีหัวสี่ของ 9 จึงได้คิดจัดรายการ
ประเภทชน

จากการสัมภาษณ์ น.พ.สุรพงษ์ อำนวยวงศ์ ที่โรงพยาบาล ภูเขาไท ไททรบว่า
ความคิดเห็นว่า รายการเกี่ยวกับสุขภาพนั้นก็มีจัดกันแทบทุกของแต่ยังไม่เป็นที่นิยม ซึ่งอาจ
เป็นเพราะเหตุผลของการจัดทำรายการหรือเวลาออกอากาศไม่อำนวยก็เป็นได้
นายแพทย์สุรพงษ์มีความคิดว่าความรู้ทางการแพทย์ ซึ่งคนทั่วไปถือว่าเป็นเรื่องยากและลึก
ซึ้งนั้น ไม่ควรที่จะเก็บสงวนไว้เฉพาะแพทย์ เพราะทุกคนมีสิทธิและหน้าที่ควรจะท่องทราบ
และศึกษาเพื่อป้องกันตัว เพื่อการปฏิบัติและการรักษาตัวให้ดีที่สุด และในสภาวะปัจจุบัน
การจะพบแพทย์แต่ละครั้งทำไถ่ลำบาก เพราะโอกาสไม่อำนวยบาง ฐานะทางเศรษฐกิจ
ไม่เอื้ออำนวยบ้าง จึงทำให้ไม่ได้ไปพบแพทย์โดยง่ายเท่าที่ควร การ จึงได้รวบรวมเรื่อง
ราวความรู้ทางการแพทย์ทราบและเป็นที่ยอมรับกันมาเสนอให้ถึงที่บ้าน โดยเจตนาจะทำ
เสมือนตัวนายแพทย์สุรพงษ์เอง เป็นเพียงประชาชนธรรมดาที่ไม่มีความรู้ทางการแพทย์
เท่ากับเป็นตัวแทนของผู้ชม มาซักถามความรู้จากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่อง โดยได้เชิญ
วิทยากรผู้เชี่ยวชาญมาจากสถานที่ต่าง ๆ กัน และเปิดโอกาสให้มีการติดต่อสื่อสารกันได้
ทันทีในช่วงเวลาที่จะออกอากาศนั้น เพื่อผู้ชมที่บ้านจะได้ซักถามปัญหาที่เกี่ยวข้องกับตนเอง
โดยจัดแพทย์มาคอยรับโทรศัพท์เพื่อตอบปัญหาทันที หากบางคำถามที่เด่น ๆ แล้วจะเป็น
ประโยชน์แก่คนส่วนมากก็นำมาถามแกวิทยากร เพื่อให้ตอบออกอากาศ นอกจากนี้ยังมี
การตอบทางจดหมายด้วยเช่นกัน ซึ่งปรากฏว่ามีผู้ให้ความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพนี้
ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ ทุกการศึกษา และมาจากหลาย ๆ สถานที่
ต่าง ๆ กัน ¹

¹ สัมภาษณ์ นายแพทย์สุรพงษ์ อำนวยวงศ์, ผู้อำนวยการโรงพยาบาลภูเขาไท,

จะเห็นได้ว่า น.พ. สรพงศ์ ได้เปิดโอกาสให้สามารถแสดงปฏิกิริยาตอบกลับในทันที (Immediate Feedback) ซึ่งเป็นการทำให้เกิดรูปแบบการสื่อสารแบบ (Two-way Communication) คือมีทั้งจากผู้ส่งไปยังผู้รับ และจากผู้รับย้อนกลับมายังผู้ส่งอีกทีหนึ่ง ซึ่งโดยหลักการแล้ว กล่าวกันว่า การสื่อสารมวลชนนั้น การที่จะหว่ามปฏิกิริยาตอบกลับในทันที นั้นได้ว่าเป็น สิ่งที่เป็นไปได้อย่าง

นอกจากนี้ นายแพทย์ สรพงศ์ ยังกล่าวว่า การที่รายการนี้ได้รับความนิยมเป็น เพราะช่วงเวลาที่ดี เป็นเวลาที่คนอยู่บ้านมากที่สุด คือจกัในวันอาทิตย์ เวลา 20.50 น. ส่วนรายการอื่น ๆ จกัในช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสม เช่นเวลา 17.00 น. ซึ่งคนส่วนมาก ยังกลับไม่ถึงบ้านหรือกลับถึงแล้วก็ยังประกอบภาระกิจอื่น ๆ จึงไม่มีโอกาสได้ดูและ นายแพทย์ สรพงศ์ ได้ให้ความเห็นว่าการใช้สื่อมวลชนในเรื่อง เกี่ยวกับสุขภาพนั้นเท่าที่เป็น อยู่ในปัจจุบันยังมีน้อยมาก และเห็นว่าโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่ให้ความรู้ความนี้ได้ดี แต่ การใช้สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนานั้น นายแพทย์ สรพงศ์ คิดว่าน่าจะไล่ทำไปพร้อม ๆ กัน หลาย ๆ สื่อ และจากความร่วมมือหลาย ๆ ฝ่าย ทั้งฝ่ายรัฐบาลและเอกชน ไม่ควร รือให้เป็นเพียงหน้าที่ของ รัฐบาลเพียงอย่าง เดียว สำหรับรูปแบบการดำเนินรายการ นายแพทย์ สรพงศ์ ให้ความเห็นว่า จะจกัในรูปแบบนี้ต่อไป ไม่เห็นว่าจะจกัในรูปแบบละครหรือ บันเทิงในรูปแบบอื่น ๆ ได้ดีเท่า เพราะจะให้เนื้อหาได้น้อยกว่าในช่วงเวลาที่เท่ากัน

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย